

Kaikkien työelämä -podcast: Anni Kyröläinen

Haastattelija: Tervetuloa Kaikkien työelämä -podcastin pariin. Tässä podcastissa laajennamme käsityksiämme työstä sekä keskustelemme suomalaisen työelämän epäkohdista niiden kanssa, jotka ovat urallaan keskittyneet kyseisten epäkohtien oikaisemiseen. Minä olen Jarkko Immonen, yksi Helsingin yliopiston uraohjaajista. Tänään puhutaan työelämän yhdenvertaisuudesta ja sen haasteista vammaisuuden ja osatyökykyisyyden näkökulmasta, eli suomalaisen työelämän ableismista. Vieraanani tänään on yhdenvertaisuus- ja esteettömyysasiantuntija, yrittäjä ja Vammaisfoorumi ry:n pääsihteeri Anni Kyröläinen, tervetuloa. On ilo ja kunnia saada sinut vieraaksi ohjelmaan.

Anni Kyröläinen: Kiitoksia paljon.

Haastattelija: Tässä introsassa tuli jo monta termiä pöydälle, joita on syytä hieman määritellä. Ableismilla tarkoitetaan lyhyesti kuvattuna vammattomuuden normittamista, ihailua ja itsestään selvänä pitämistä. Osatyökykyisyys puolestaan kuvaa viime kädessä työtehtävän ja sen suorittajan välistä suhdetta. Yksilön työkyky on hyvin liukuva, usein ajassa muuttuva, hyvin monen asian muodostama kompleksinen vyyhti, johon voivat vaikuttaa vammaisuuden lisäksi, tai sen sijaan esimerkiksi sairastuminen, työn ulkopuolinen elämäntilanne tai uupuminen. Samoin työtehtävien vaatimukset vaihtelevat ja niihin voidaan usein monin tavoin vaikuttaa suunnittelulla, uudelleen miettimisellä ja luovuudella. Jos ihmisen työkyky ja työtehtävän edellytykset kohtaavat, ei ihminen ole kyseisessä tehtävässä osatyökykyinen. Osatyökykyisyys ei siis ole ihmisessä oleva ominaisuus, vaikka esimerkiksi jokin aisti- tai liikuntarajoite tai kognitiivinen rajoite olisikin. Vammaisuus ei myöskään näin ollen automaattisesti tarkoita osatyökykyisyyttä, eikä osatyökykyisyys vammaisuutta. Anni, haluatko kommentoida tai korjata näitä ehdotettuja määritelmiä?

Anni Kyröläinen: Joo, tuossahan tulikin jo aika hyvää taustoitusta tuohon osatyökykyisyyteen ja vammaisuuteen. Mutta niin kuin sanoit, niin kaikki osatyökykyiset eivät ole vammaisia henkilöitä, eivätkä kaikki vammaiset ole osatyökykyisiä, vaan siinä on nimenomaan kysymys siitä työ- ja toimintakyvyn paletista vähän moninaisemmassa näkökulmassa. Voisin havainnollistaa sitä esimerkillä. Jos vammaisen henkilön, vaikka hänellä olisi vaikea vaikka liikuntavamma ja ei pysty itse fyysisesti toimimaan, liikkuu sähköpyörätuolilla ja muuta, niin jos ne työn vaatimukset kohtaavat, vammaisen henkilön osaaminen ja koulutus kohtaa, ja sitten myös siinä on ne palvelut kunnossa, eli hän saa sen tarvittavan vaikkapa henkilökohtaisen avun osallistuakseen työelämäänsä, niin hänhän on tiettyihin työtehtäviin ihan täysin työkykyinen. Eli siinä ei nimenomaan ole kysymys henkilön ominaisuudesta pelkästään. Vaan siitä vuorovaikutuksesta. Ja sitten jos mietitään, niin eihän kukaan ihminen ole täysin työkykyinen kaikkiin tehtäviin ihan vaikka jo koulutuksesta tai jostain muusta riippuen. Mutta hyvin moni meistä on johonkin työtehtävään ihan täysin

työkykyinen. Ehkä tuon kautta nimenomaan lähtisin sitä lähestymään. Ja samaa myöskin vammaisuuden määritelmässä, että nykyäänhän puhutaan siitä sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta vammaisuuden määritelmästä, mikä tarkoittaa sitä, että vammaisuus määrittyy myös vuorovaikutuksessa yhteiskunnan suhteen. Minä esimerkiksi itse kun liikun sähköpyörätuolilla, niin jos menen johonkin vanhaan kivijalkakauppaan, missä on painavat ovet, kapeat käytävät, tavarat ylhäällä, niin mä olen siellä ikään kuin paljon vammaisempi kuin sitten jos menen johonkin ihan uuteen kauppaan, missä on tilaa liikkua, tavarat oikealla korkeudella ja ovet avautuvat automaattisesti.

Haastattelija: Ennen kuin sukeltaan syvälle aiheisiin, puhutaan hetki sinusta. Sen perusteella, mitä onnistuin netin sopukoista lukemaan, sinulla on jo tähän mennessä ollut todella rikas ja monipuolinen ura. Olet opiskellut yliopistolla, tehnyt jo opiskeluaikana monenlaisia töitä, työskennellyt yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistossa, Helsingin kaupungilla suunnittelijana ja parhaillaankin toimit yrittäjänä. Ja nyt olet vielä Vammaisfoorumin pääsihteerikin. Joku minua viisaampi on sanonut, että elämää täytyy elää eteenpäin, mutta sitä voi ymmärtää vain taaksepäin. Jos mietit tähänastista urapolkuasi, mitä ajatuksia sinulla nousee mieleen? Tai mitä haluaisit sanoa nuorelle itsellesi, joka vasta aloittelee uraansa?

Anni Kyröläinen: No nuorelle itselleni haluaisin ainakin sanoa ehkä sen, että ei kannata olla huolissaan, kyllä se oma juttu löytyy. Tosiaan opiskelin politiikantutkimusta, vähän kävin sivuaineita tekemässä siellä täällä, poliittisessa historiassa, viestinnässä ja monessa eri paikassa. Tavallaan minun haasteeni oli vähän se, että minua kiinnosti pikkuisen kaikki, mutta ei yli kaiken mikään. Ja sitten tuli tehtyä erilaisia pätkiä, töitä tai sitten välillä ihan ei edes oman alan töitä. Ja sitten yhtäkkiä se vaan lähti tavallaan luonnollisesti ajautumaan se urapolku. Että oli yksi harjoittelu siellä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolla ja oikeastaan siitä se sitten lähti vyörymään, sieltä kautta Helsingin kaupungille, Työ- ja elinkeinoministeriöön ja sitten ehkä niistä ihmisoikeus-, yhdenvertaisuuskysymyksistä lähti myös oman yrityksen perustaminen. Ehkä toinen tavallaan kuriositeetti, minkä haluan nostaa esiin, niin on se, että muistan silloin teini-iässä vannoneeni monelle ystävälle lukiossa, että joo, minä en sitten tee ikinä mitään sellaista työtä, mikä liittyy vammaisuuteen. Kun se on jotenkin niin itsestään selvä juttu, niin minua ärsytti se siinä vaiheessa, siinä nuoruudessa. Mutta sitten mitä vanhemmaksi tulin, niin sen enemmän vaan koin intohimoa sinne. Ja myöskin ihan semmoinen, että vammaisten ihmisten oikeuksia, niin jos ei vammaiset ihmiset niitä aktiivisesti aja, niin ei välttämättä niin moni muukaan sitten. Niin sitten jotenkin se tuntuu sydämen asialta myös sen kautta.

Haastattelija: Mm. Olet sanonut aiemmin, että et enää kerro työhakemuksissa käyttäväsi pyörätuolia, sillä olet havainnut sen vaikeuttavan työhaastatteluun pääsyä. Oman urasi ja kokemuksesi näkökulmasta, miltä näyttää suomalaisen työelämän ableismi tänä päivänä?

Anni Kyröläinen: No tämä on vähän tämmöinen tavallaan kaksipiippuinen juttu, että meillä on edelleen paljon piilossa sitä ableismia, tai nimenomaan vammaisiin henkilöihin kohdistuvaa syrjintää työelämässä. Mutta osahan siitä jää piiloon. Just esimerkiksi se, että ei rekrytoida henkilöä siksi, että hän on vammainen, niin se on aika vaikea välillä lähteä analysoimaan, todistamaan. Mutta ne ihmisten yksittäiset kokemukset on kuitenkin ihan todellisia. Mutta sitten taas toisaalta jos vertaan sitä aikaa, kun olen itse ollut yläasteella tai lukiossa, niin ensinnäkin vammaiset ihmiset on kuitenkin paljon enemmän esillä. Ei mediassa ollut ketään silloin, kun minä olin nuori. Tai jos oli, niin ne oli hyvin voitottelevia, lääketieteeseen, surkutteluun perustuvia juttuja ja tarinoita. Että me menemme koko ajan eteenpäin, sanoisin, mutta meillä on vielä aika paljon matkaa. Ei ole kuin muutama vuosi, kun yksi kaverini haki töitä. Hän liikkuu kanssa pyörätuolilla. Hän sitten soitti, hänkään ei maininnut hakemuksessaan, että käyttää pyörätuolia, ja hän sitten soitti päivää ennen haastattelua kysyäkseen tarkat saapumisohteet. Ja oli silleen, että niin sinnehän muuten ilmeisesti pääsee pyörätuolilla. Ja sitten ne oli vähän hämmentyneet siinä ja ne oli, että joo. Sitten seuraavana päivänä ennen sitä haastattelua hänelle soitettiin, että haastattelija on sairastunut, siirretään haastattelua, mut hän ei koskaan saanut uutta haastatteluaikaa. Vaikka yritti itse eri kanavista. Ne on tällaisia sitten ne keissit, joita tuolla pinnan alla tapahtuu. Mutta sen kokonaiskuvan mä sanoisin, että meillä on paljon tosi hyvää menossa.

Haastattelija: Joo. Pysäyttävää kuulla näitä tämmöisiä [naurahtaa] tarinoita. Vuonna 2020 laadit työ- ja elinkeinoministeriölle kattavan selvityksen vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteellisista esteistä. Pureudutaan siihen hetkeksi. Siteeraat johdannossa valtiotieteiden tohtori Markku Lehtoa ja kirjoitat, suora lainaus: "Koko ongelman perimmäinen syy on siinä, ettei maassamme olla tehty selvää valintaa, halutaanko vammaiset ja osatyökykyiset henkilöt siirtää pois työmarkkinoilta vai etsiä kestäviä tapoja heidän työllistämisekseen." Kertoisitko vähän selvityksen lähtökohdista, tavoitteista ja miksi se oli tarpeen tehdä?

Anni Kyröläinen: Joo, sen selvityksen lähtökohdathan oli oikeastaan tuossa YK:n vammaisyleissopimuksessa, jonka Suomi ratifioi 2016, ja siellä on artikla 27, joka käsittelee erityisesti näitä työelämäoikeuksia. Ja sitten kun tämä sopimus on ratifioitu, niin Suomenhan täytyisi sitten kaikkia niitä artikloja kaikessa toiminnassa ja lainsäädännössä edistää. Tämä oli itse asiassa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston tekemä aloite työ- ja elinkeinoministeriölle, että täytyisi selvittää nyt konkreettisesti niitä rakenteellisia esteitä, jotka asettavat vammaiset ihmiset eriarvoiseen asemaan työelämässä, rekrytoinnissa ja koko siinä paletissa. Ja sitten tosiaan työ- ja elinkeinoministeriö päätti tätä lähteä toteuttamaan ja olin siellä heillä töissä tätä tekemässä. Siinä nimenomaan on ajatuksena se, että käydään koko työllisyyden palettia läpi ja lähdetään tarkastelemaan, missä on ne kohdat. Mitkä palvelut, onko meillä jotain lainsäädännöllisiä esteitä, kaikki... Myös ne asenteet, eli kaikki ulottuvuudet mukaan. Ja missä ne on ne kohdat, mitkä asettaa

vammaiset ihmiset eriarvoiseen asemaan ja mitä niille kohdille voitaisiin tehdä. Ja nyt sen selvityksen jälkeen on sitten laadittu tällaista tiekarttaa näistä toimenpiteistä. Toivon, että niitä saadaan pikkuhiljaa... Osa on hyvin pitkän tähtäimen asioita, osa on semmoisia, jotka koskee monia eri hallinnonaloja. Mutta siellä on paljon myös aika yksinkertaisiakin täsmätoimia, jotka liittyy just johonkin vaikka tukipalveluihin tai esteettömyysasioihin. Niin toivon, että jää ja pysyy nyt siellä ministeriöissä ja myöskin ihan poliittisessa päätöksenteossa. Ehkä sen vielä, minkä haluaisin nostaa, niin on se, että minun mielestäni oli tosi ilahduttavaa, että tämän selvityksen teki työ- ja elinkeinoministeriö. Koska tosi kauan meillä on Suomessa ollut vähän sellaista, että vammaisten ihmisten asiat on aina vain sosiaali- ja terveysministeriössä. Eli se kulma on sellainen, ja siihen viittaa Markku Lehdon sitaattikin, jonka nostit esille. Meillä on vähän sitä niissä vammaisten henkilöiden palveluissa, tukitoimissa ja kaikissa... kohtelussa sitä, että tarjotaan se, karusti sanottuna, että pysytään elossa ja voidaan istua kotona, mutta niiden palveluiden lähtökohtana ei ole aina se täysipainoinen osallisuus tai varsinkaan työelämän vaatimukset.

Haastattelija: Mm. Ja hienoa kuulla, kun mainitset tuosta tiekartasta. Tein toisen haastattelun tästä samasta aihepiiristä Amu Urhosen kanssa ja tämä sama selvitys tuli siinä puheeksi, ja hän sitä kriittisesti pohdiskeli, että vaikka selvitys on hyvä, niin että onko sen pohjalta päästy toimenpiteisiin. Mutta hienoa kuulla, että ikään kuin kulisseissa tapahtuu.

Anni Kyröläinen: Joo, kulisseissa onneksi tapahtuu ja tosiaan tiekarttaa on tehty nyt tämä kevät ja sieltä sitten on jo joitain toimia saatu eteenpäin, ja työ jatkuu sitten syksyllä.

Haastattelija: Kuvaat tässä selvityksessä työllistymisen ekosysteemiä. Mikä se on ja miksi meidän on tarpeen ymmärtää sitä?

Anni Kyröläinen: Joo, työllistymisen ekosysteemi on oikeastaan se, mistä vähän jo tuossa puhuinkin, osallisuuden ja muun yhteydessä. Eli se on se koko kokonaisuus, mistä ne työelämän valmiudet, työelämän osallisuus syntyy. Sen lisäksi, että se on selkeästi sitä itse työelämää, niin se on niitä palveluita, jotka tukevat henkilöiden työllistymistä, mutta myöskin ihan sitä koko osallisuutta. Sitten siihen kuuluu koulutus, ihmisten osaaminen sitä kautta. Ja myöskin kaikki se semmoinen mielekäs vapaa-aika, verkostoituminen. Ikään kuin se on se koko yhteiskunta. Jos me ajattelemme sitä työllistymistä ja osallisuutta, niin kyllähän niihin työelämän valmiuksiin vaikuttaa se vaikkapa, että millaista vapaa-aikaa pystyt viettämään. Millaisia verkostoja sinulla on ollut mahdollisuus luoda, on se sitten opinnoissa tai ihan missä tahansa elämän osa-alueessa. Voisin itse asiassa tähän nostaa semmoisen Helsingin yliopistoon liittyvän esimerkin. Että kun itse opiskelin valtsikassa, niin sielläkin ajauduin HYY:n kautta ajamaan näitä esteettömyysasioita, kun minua rupesi ottamaan päähän suoraan sanottuna se, että on kyllä esteettömyystoimia opintojen osalta ja luennoille pääsee ja pystyn osallistumaan kaikkeen, mikä opintoihin liittyy. Mutta sitten

nämä vapaa-ajan viiät ja ne opiskelijoiden verkostoitumistapahtumat, niin niitä välillä järjestettiin esteellisissä tiloissa ainejärjestöjen tai muiden puolesta. Ja siellähän ne verkostot syntyvät, siellä ne ystävyydet syntyvät, jotka sitten on myös ihan tosi tärkeä osa sitä työelämäpalettia ja muuta. Minulle itselleni kävi hyvä tuuri, että meidän ainejärjestö sitten tosi nopeasti kiinnostui siitä ja pystyin osallistumaan ja minulla on ystäviä, jotka olen tuntenut sieltä pääsykokeista lähtien. Mutta se on myös kurjaa, että kaikilla ei lähtökohtaisesti varsinkin alkuun sitä mahdollisuutta ihan yhtä yhdenvertaisesti ole. Mutta se työllistymisen ekosysteemi, se pitää sisällään kaiken tämän. Se pitää sisällään työllisyyspalvelut, Kelan, kaiken sen mikä jollain tavalla vaikuttaa siihen ihmisen toimintaan.

Haastattelija: Puhuit selvityksessä myös vammaisten henkilöiden rekrytointikynnyksistä, joita muodostavat ainakin työnantajien puutteellinen tietämys tarjolla olevasta tuesta ja palveluista sekä vammaisiin henkilöihin kohdistuvat asenteet ja ennako-oletukset. Kertoisitko näistä rekrytointikynnyksistä, ja minkälaista työtä tuolla niin sanotusti kentällä tehdään tänä päivänä niiden purkamiseksi?

Anni Kyröläinen: Joo. Eli rekrytointikynnys voi tosiaan olla sitä tiedon puutetta. Jos ajatellaan, että meillä on esimerkiksi hyvä tukipalvelu nimeltä palkkatuki, jonka voi ottaa siihen työsuhteen alkuun. Ja jos työnantajaa vähän epäilyttää, onko vammaisen henkilö jossain tietyssä työssä yhtä tehokas tai onko siinä jotain ylimääräisiä kustannuksia, niin työllisyyspalveluiden kautta voi siihen työsuhteen alkuun saada palkkatukea, mutta työnantajat ei esimerkiksi tästä tiedä. Ja sitten taas jos tietää, niin se palkkatukiprosessi voi olla pikkuisen haastava ja byrokraattinen välillä. Niin sitten se voi taas aiheuttaa sen, että vaikka se tuki olisi saatavilla, ja tavallaan se tuki voi tehdä jopa houkuttelevaksi ajatuksiksi palkata vammaisen osaaja, niin sitten kuitenkin he jättävät sen hakematta, kun varsinkin pienet yrittäjät säikähtää ehkä helposti sitten sitä byrokratiaa. Eli se voi olla niistä tukipalveluista johtuvaa tai sitten tietämättömyydestä johtuvaa, että ei tiedetä niistä palveluista. Mutta sitten se voi olla myös ihan semmoisia, miten sanoisin, asenteita, jotka tulee sieltä työllisyyden ekosysteemin toiminnan kautta. Käytän taas tällaista omakohtaista esimerkkiä, että kun olen ollut... Lukion jälkeen olin erään yrityksen asiakaspalvelussa töissä ja sitten sain sen työpaikan ihan vaan suoraan ja se oli tosi hyvä ja siellä otettiin kaikki esteettömyysjutut heti huomioon. Eikä siellä tarvinnut oikeastaan mitään tehdä, että yksi pöytä siirrettiin ja muuta. Niin sitten jos minulla hajosi sähköpyörätuolista vaikkapa rengas, niin apuvälinehuolto ei tavallaan huomioi työelämän vaatimuksia. Se kymmenen minuuttia kestävä renkaan vaihto, niin siinä saattaa se puoli seisoa siellä jossain huoltojonossa kolme päivää ja minä olen silloin pois töistä pahimmillaan. Tällaisia asioita pelkäsin tosi paljon, että voi ei, nyt tälle työnantajalle jää kauhea kuva vammaisista ihmisistä, että ne on aina poissa jonkun tällaisen takia. Tai enemmän poissa kuin muut. Ja sitten ajattelin, että jatkossa ne ei sitten ainakaan rekrytoi ainakaan yhtään vammaista ihmistä. Eli minä tavallaan koen, että myös tällaiset asiat voi vaikuttaa. Tai se, että jos vammaisen henkilön kuljetuspalvelu ei toimi hyvin ja hän on sen vuoksi myöhässä töistä useamman kerran. Niin kyllä sinne voi jäädä niitä asenteita. Että joo meillä kerran oli yksi

vammainen ihminen ja sillä oli tällaisia ja tällaisia haasteita, joille hän ei itse voinut mitään, jotka ei liittynyt siihen työhön tai osaamiseen mitenkään. Nämä on minusta tosi kurjia, että tällaisia meillä yhä on.

Haastattelija: Mm. Vähän siitä jatkaen käsittelet selvityksessä monipuolisesti myös työelämässä pysymistä, toisin sanoen elämää rekrytoinnin jälkeen. Yhtenä osana kokonaisuutta olet tarkastellut työn digitalisaatiota ja korona-ajan siivittämää digiloikkaa vammaisten henkilöiden työllisyyden ja työkyvyn mahdollistajana ja edistäjänä. Tämä on sikäli kiinnostava teema, että esimerkiksi yliopistojen uraseurannoista tiedämme, että tämä niin sanottu koronadigiloikka ja se miten se liittyy etä- ja monipaikkatyön räjähdysmäiseen lisääntymiseen, ovat näkyneet hyvin vahvasti, ehkä jopa erityisesti korkeakoulutettujen työelämässä ja työmarkkinoilla, jossa erilaiset asiantuntijatehtävät ovat korostetusti edustettuina. Kertoisitko tästä digitalisaatiotematikasta hieman tarkemmin?

Anni Kyröläinen: Joo. Eli tämä digitalisaatio, niin tähän on monessakin mielessä ollut iso etu vammaisille henkilöille työelämässä. Ensinnäkin jo sen vuoksi, että digitaaliset apuvälineet tarjoavat mahdollisuuksia työllistyä. Meillä on kaikki saavutettavuuteen liittyvät edistysaskeleet, meillä voi olla käytössä vaikkapa älypuhelin kehitysvammaisen henkilön työssä pysymisen tueksi, sitä voi käyttää apuvälineenä. Mutta sitten tämä korona-ajan digitalisaatio, niin se tarkoittaa tässä tapauksessa erityisesti sitä, että kun siirryttiin... huomattiin, että tietyt työt onkin mahdollista vaikka tehdä etänä, ja sillä tavalla osaksi monipaikkaisesti. Niin se on ollut vammaisille ihmisille valtava etu. Ensinnäkin jos joskus on vaikka käynnejä sellaisissa paikoissa, jotka ei ole esteettömiä, niin sinne sitten voidaan järjestää etäosallistuminen. Tai sitten jos on tällaisia pyörätuolin huoltoasioita, joista äsken kerroin. Minulla on ollut niitä työelämässä korona-ajan jälkeenkin, niin minun ei ole tarvinnut edes kertoa niistä työnantajalle, kun olen silleen, että olen tänään vaan etänä. Niin se poistaa myös näitä tällaisia. Tai jos on niin paljon lunta, että en pääse oikeasti työpaikalle pyörätuolilla, niin sitten voin vain olla etänä. Aikaisemmin siihen suhtauduttiin ennen koronaa nihkeästi tai oltiin sitä mieltä, että jotkut työtehtävät ei edes onnistu etänä. Tämä on ehkä se, mikä tässä on tuonut sen edun. Mutta tässä on tosi tärkeää muistaa se, että emme luisu siihen, että no vammaiset on sitten aina etänä töissä. Että se ei saa olla pakotettu vaihtoehto, vaan se voi olla työn muotoilun keino, ja se voi olla yksi vaihtoehto.

Haastattelija: Äskeiset kysymykset koskivat työelämää ja ehkä erityisesti palkkatyötä toisen palveluksessa toimimisen näkökulmasta. Nostetaan selvityksestä keskusteluun kuitenkin vielä yksi aihe, nimittäin vammaisten henkilöiden yrittäjäyys. Sikäli kun tulkitsin tekstiä oikein, yhtäältä yrittäjäyys tarjoaa, tai tarjoaisi, monipuolisia mahdollisuuksia osallisuuteen ja työn räätälöintiin niille, joita yrittäjäyys kiinnostaa. Mutta samalla erilaiset, esimerkiksi tukiin ja palveluihin liittyvät rakenteelliset valuvirheet ja esteet tekevät yritystoiminnan aloittamisesta ja ylläpitämisestä vammaisille henkilöille välillä poikkeuksellisen haastavaa.

Avaisitko tätä aihetta hieman lisää ja korjaa toki myös mahdolliset virhekäsitykseni ja lausuntoni asiassa.

Anni Kyröläinen: Joo. Tässäkin on taas sitten tämä just, että pääsen pauhaamaan näistä palveluista osittain. Eli se yrittäjäys tosiaan, niin monelle vammaiselle se on erittäin hyvä vaihtoehto työllistymiseen. Pystyy räätälöimään työajan, työn sisällön täysin itse. Sen oman toimintakyvyn, niiden omien edellytysten mukaan. Ja myöskin sitten tavallaan, jos on kokenut vähän vaihtoehdottomaksi työelämään pääsemisen, ne asenteet, rekrytoinnin ja muun, niin pystyy sitten sitä kautta tarjoamaan itselleen mahdollisuuden työllistyä. Mutta sitten siinä on just se, että täytyy muistaa, että vammaisilla ihmisillä pitää olla yhdenvertaiset mahdollisuudet myös yrittäjyyteen. Tässä nousee esiin selvityksessä ihan valtavalla volyyymilla erityisesti vammaispalvelut, eli just nämä kuljetuspalvelut ja henkilökohtainen apu. Lakiin on kirjoitettu sillä tavalla, että niitä saa työhön. Ja sitä lakia sitten sovelletaan kunnissa ja kaupungeissa, jotka niitä palveluita myöntää. Kävi ilmi, että meillä vaihtelee valtavasti alueittain tai jopa alueiden sisällä se, että tulkitaanko se, varsinkin se alkava yrittäjäys työksi. Tuli paljon semmoisia keissejä, että vammaiselta ihmiseltä oli vaadittu, että ennen kuin hän voi saada ne työhön kuuluvat tuet ja palvelut yritykseensä, niin hänen täytyy pystyä osoittamaan, että hän saa sieltä yrityksestä palkkaa. Ja me kaikkihan tiedämme, ettei mistään yrityksestä heti saa palkkaa. Niin hän ei käytännössä pysty aloittamaan sitä yritystoimintaa ellei maksa itse henkilökohtaista apua, kuljetuspalvelua, jotain apuvälinettä. Ja sehän on taas sitten aivan epäyhdenvertaista. Ja myöskin asettaa sen koko yrityksen eri asemaan muiden yritysten kanssa, koska pahimmassa tapauksessa hän joutuu sitten sinne hintoihin laittamaan ne kustannukset, jotka on paljon suuremmat siinä yrityksen aloittamisessa. Tällaisia, tavallaan asioita, joita ei ole ajateltu, meillä löytyy siellä sääntelystä. Että ohhoh, meillä ei ole tullut mieleenkään, että vammaisen henkilö voisi tehdä myös tätä ja tätä ja tuota, että sieltä paljon semmoisia tulee läpi. Yksi, ei suoraan yrittäjyyteen liittyvä esimerkki, mutta ehkä kertoo vähän just siitä asenteesta, niin toinen haaste mikä on ollut, on se, että kun on tämä työmatka. Eli jos saa sen kuljetuspalvelun kotoa töihin, niin se ei ota huomioon sitä, että vammaisen henkilö voi viedä myös matkalla lapsen päiväkotiin. Eli siitäkkin sitten alueet on valittanut, että ei voi kiertää päiväkodin kautta. Tai voi pysähtyä ohjeiden mukaan vain viisi minuuttia. Ja kaikki tietää, että et sinä viidessä minuutissa vie lasta päiväkotiin talvella. Kun otat siltä ulkovaatteet pois ja viet sen sinne.

Haastattelija: Tästä pääsemmekin kätevästi takaisin sinuun. Olet yksi Riesa Oy:n perustajista. Mikä Riesa Oy on ja mitä te teette?

Anni Kyröläinen: Joo. Riesa Oy on tosiaan nimenomaan esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen keskittyvä konsultointiyritys, jonka perustimme 2019 alkuvuodesta kolmen ystävän kanssa. Teemme nimenomaan tosi paljon työelämään liittyviä juttuja, konsultointia, koulutuksia rekrytointiprosesseihin liittyen, monimuotoisuuteen,

yhdenvertaisuuteen, esteettömyyteen. Sitten teemme ihan siihen fyysiseen ja rakennettua esteettömyyteen liittyvää konsultointia, että olemme rakennusprojekteissa olemassa olevien tilojen esteettömyyttä kehittämässä, tapahtumien... Ja sitten tehdään myös monimuotoiseen viestintään liittyviä juttuja. Että aika laajalla paletilla, mutta tämä esteettömyys, yhdenvertaisuus on se pääskouppi.

Haastattelija: Joo. Kuten haastattelun myötä on käynyt... Anteeksi, meinasin skipata kysymyksen. Oletko kohdannut selvityksessä esiin tulleita haasteita omalla yrittäjäpolullasi, ja jos olet, miten olet niistä luovunut eteenpäin?

Anni Kyröläinen: No me kohdattiin yrityksen perustamisen alussa pari. Tässä perustajaporukassa meitä on tosiaan neljä osakasta, ja kaksi liikkuu pyörätuolilla ja kaksi on vammattomia ihmisiä. Tällä toisella pyörätuolilla liikkuvalla, niin hänellä oli tällaisia vammaistukia, tukipalveluita, työkyvyttömyyseläke siellä aluksi taustalla, ja sitten me googletimme, että kun voi saada yrityksen alkuun jotain starttirahaa tai tällaisia muita tukia, jolloin voi esimerkiksi hankkia juuri niitä apuvälineitä, jos tarvitsee. Hän olisi tarvinnut tietyn tyyppisen näppäimistön ja muita apuvälineitä siihen aloitukseen. Ja Kelassa on olemassa tällainen tuki nimeltä elinkeinotuki, jota voi siihen saada. No sitten haimme sitä elinkeinotukea, hirveän pitkään odoteltiin päätöstä. Ja sitten sieltä soitettiin meille, että joo, tätä kyllä vammaiset ihmiset käyttää ja tämä on nimenomaan tarkoitettu, mutta tämä on vain yksinyrittäjille, tai sellaisille yrityksille, missä kaikki perustajat on vammaisia ihmisiä. Eli siellä taas tuli tällainen, että ei ole vain ajateltu. Että se on kirjattu sillä tavalla se myöntämisperuste, että ei vaan kukaan vammaaton nyt vammaisten kanssa yritystä perustaisi. Ja sit me vain luovuimme sen hakemisesta ja ostimme itse ne laitteet, mitä tarvittiin. Ja sitten toinen oli sama, mistä jo kerroinkin, että me molemmat asumme Helsingin seudulla, me vammaisperustajat, mutta toinen meistä sai helposti, ja toinen ei meinannut millään saada niitä kuljetuspalveluita työpaikalle.

Haastattelija: Kuten tämän haastattelun myötä on käynyt ilmi, sinulla on pitkä ja monipuolinen kokemus sekä suomalaisesta työelämästä yleisesti että vammaisten henkilöiden työelämäinkluusion ja saavutettavuuden edistämistyöstä erityisesti. Ovatko asenteet, rakenteet tai vammaisten henkilöiden asema työelämässä muuttuneet mitenkään oman urapolkusi aikana? Jos ovat, niin miten ja onko kehitys mennyt parempaan vai huonompaan suuntaan vai molempia?

Anni Kyröläinen: No, ehkä tavallaan... no ei ehkä molempia, ei siinä mielessä huonompaan suuntaan. Välillä vaan tuntuu, että se kehityksen hitaus turhauttaa. Kun meillä olisi kaikki tieto, kaikki resurssit jo siihen, että nuo asiat olisivat paremmin. Mutta kaikki tapahtuu niin tosi hitaasti. Mutta kyllä sanoisin, että on tapahtunut paljon, niin kuin puhuin tuossa aiemmin siitä näkyvyydestä. Silloin kun minä olin nuori, ei vammaisia esimerkkejä ollut

missään, vammaiset ei näkyneet missään kuvastoissa, sanastoissa tai muualla. Niin nyt ollaan kuitenkin vähän jo päästy siihen eteenpäin ja meillä on jopa joskus jotain lehtijuttuja, jossa vammaista ei esitetä sillä tavalla sankarina siksi, että hän herää aamulla. Vaan ihan asiantuntijana tai kansalaisena siinä missä muutkin, eikä pelkästään sen vamman kautta. Se vaikuttaa paitsi kaikkien ihmisten asenteisiin, niin myös vammaisten ihmisten, varsinkin lasten ja nuorten ylipäänsä siihen kuvaan, millaisena he näkevät itsensä ja odotuksena. Tai odotukset siellä yhteiskunnassa. Että minusta tuo on tosi tärkeä asia, vaikka se tavallaan tuntuu aika pieneltä jutulta, että miten näkyy mediassa. Ja sitten havahtuminen siihen, että kaikki politiikka on vammaispolitiikkaa, niin se on ehkä pikkuhiljaa tapahtumassa. Että ollaan toivottavasti pääsemässä sieltä sellaisesta hoiva-asennosta pois. Nyt jos nostaa kohun vaikka... tai esille jonkun asian, että tänne ei päässyt pyörätuolilla tai täällä oli vammaisia henkilöitä syrjivää toimintaa, niin näin karrikoidusti sanoen tuntuu, että se tänä päivänä onneksi kiinnostaa ihmisiä paljon enemmän kuin ehkä ennen. Että sekä vammaiset ihmiset itse että muut ovat tulleet tietoisemmiksi oikeuksistaan. Uskon, että tässä tapahtuu paljon, mutta välillä vain se turhauttaa vähän.

Haastattelija: Jatketaan kysymyksen verran tästä muut ihmiset -näkökulmasta. Onko ihmisillä jotain tyypillisiä harha- tai väärinkäsityksiä vammaisista henkilöistä työelämässä, ableismista tai kääntäen esteettömyydestä tai saavutettavuudesta? Jos on, nyt on oiva tilaisuus korjata ne.

Anni Kyröläinen: No ehkä sellaisia väriä käsityksiä ableismista ei nyt suoraan, mutta semmoinen mikä tulee jatkuvasti vastaan, ja mikä ehkä heijastelee siellä muuallakin, niin on se, että tavallaan tuntuu siltä, että ihmiset näkee tai ajattelee, että minun elämäni on jotenkin tosi surullista tai raskasta tai vaikeaa. Ja se ehkä vaikuttaa myös ihmisten suhtautumiseen minuun. Klassikkoesimerkki on se, että jos olen jossain keikalla tai festareilla tai baarissa, niin sinne tulee joka kerralla niitä päähäntaputtelijoita. Että voi kun hienoa, että olet päässyt tänne ja kiva, että sinäkin jaksat tehdä asioita. Se tuntuu olevan tosi syvään juurtunut ihmisiin se ajatus siitä, että vammaisen ihmisen elämä vähintäänkin tosi vaikeaa ja todennäköisesti kärsimystä. Ja se vaikuttaa asenteisiin tai muihin. Ehkä toinen, minkä voisin nostaa tässä esille, niin on se vähän niin kuin semmoinen... Mä puhun siitä esteettömyyden noidankehänä. Se kun meillä on tietyt asiat olleet hankalasti saavutettavia niin pitkään, niin se on johtanut siihen, että vammaiset ihmiset ei helposti lähde. He jäävät kotiin tai menevät johonkin muualle, ja sitten taas niissä paikoissa ajatellaan, että ei tarvitse edistää mitään esteettömyysasioita, kun ei vammaiset ihmiset käy täällä. Se on semmoinen noidankehä myöskin osassa osaa yhteiskuntaa.

Haastattelija: Mm. On kyllä, joo, kyllä. Tärkeää puhetta. Jos käännetään katsetta vähän niin kuin eteenpäin, niin miltä vammaisten henkilöiden työelämäosallisuuden tai kääntäen suomalaisen työelämän ableismin tulevaisuus näyttää mielestäsi esimerkiksi viidenkymmenen vuoden aikajänteellä. Onko toivoa paremmasta huomisesta? Miksi tai miksi ei?

Anni Kyröläinen: Kyllä ehdottomasti on, että niin kuin tuossa olen nostanut vähän jo sivuosissa esille, niin meillä on tosi paljon edistystä. Meillä on vihdoin tullut se lainsäädäntö sieltä, vähän laahannut ennen perässä. On ratifioitu YK:n yleissopimus, meillä on esteettömyysdirektiiviä. Meillä on saavutettavuusdirektiiviä ja yhdenvertaisuuslaki. Kaikki tällaiset on tulleet ja sitä kautta sitten se tietoisuus oikeuksista, minkä tässä mainitsin. Mutta kuitenkin myöskin, miten sanoisin... Ylipäänsä yhteiskunta ottaa enemmän jo valmiiksi huomioon ihmisiä. Kun rakennetaan uutta, se on esteetöntä. Kun palveluita suunnitellaan, niin siellä ehkä vihdoin havahdutaan siihen, että kaikkea ei tarvitse suunnitella sellaisille, joilla on sataprosenttinen toimintakyky ainoastaan. Kyllä me menemme paljon eteenpäin ja sitä kautta se osallisuus tulee sieltä. Ja sitten yksi tärkeä, mikä itselle on tosi tärkeä, tärkeänä pidän, on just se koulutuksen inklusio. Ihan sieltä alakoulusta lähtien, mutta myös sinne ylemmille koulutusasteille. Se, että vammaiset ihmiset saa samanlaiset mahdollisuudet ja pystyy osallistumaan, ja se, että vammaiset lapset ja nuoret ovat siellä tavallisilla luokilla, niin se auttaa kaikkien ihmisten tulevaisuuteen ja asenteisiin.

Haastattelija: Siitä saadaan kyllä oiva aasinsilta seuraavaan kysymykseen. Mitä haluat sanoa niille opiskelijoillemme, jotka painivat työelämän ja yhteiskunnan ableismin tuottaman syrjinnän ja haasteiden kanssa omalla urallaan ja elämässään juuri nyt?

Anni Kyröläinen: No ehdottomasti sitä, että jos vaan omia voimavaroja riittää, niin pitää niitä asioita yllä, vaatii omia oikeuksiaan. Kuten sanoin siinä aika alussa, että välillä on kuitenkin yhä niin, että jos vammaiset ihmiset ei itse vaadi ja edistä, niin ei sitä kukaan tule tekemäänkään. Mutta sitten myös on tavallaan surullista se, että oletetaan, että vammaiset ihmiset jaksaa aina taistella tai jaksaa aina selvittää. Ja ei kaikilla tarvitse olla sitä voimavaraa, kapasiteettia, niin sitten sanoisin, että ihan rohkeasti kääntyy vaikka järjestöjen tai jonkun tukihenkilön puoleen ja lähtee sitä kautta ajamaan. Ja nämä oikeuksien edistämiset ja edistysaskeleet, mitä on tapahtunut, niin ne kuitenkin tapahtuu just sitä kautta, että vammaiset ihmiset nostaa niitä asioita esille. Että ei tyydytä siihen, että okei, tämä ei onnistu, okei, tänne en pääse. Vaan vaaditaan, että tänne pitää päästä, tämän pitää onnistua. Niin sillä se lähtee liikkeelle ja sitten myös se, että kun katsoo, jos jaksaa yhtään katsoa taaksepäin sitä, niin se antaa myös toivoa itselle ainakin se, että miten nopeasti on tultu kuitenkin eteenpäin.

Haastattelija: Haluatko lisätä vielä jotain ennen kuin päätämme tämän haastattelun?

Anni Kyröläinen: No aika hyvin tässä tuli jo kysymysten kautta ne asiat, jotka tähän oleellisesti liittyy. Itse haluan ehkä vaan todeta, että tosi hienoa, että tämä teema on

Helsingin yliopiston urapalvelut 2022

myöskin tässä podcastissa esillä. Ja se, mitä vaikka itse olen Helsingin yliopistosta saanut, ne verkostot, se kaikki miten siellä on asiat toteutettu, niin se on myöskin itseäni kantanut tähän asti kuitenkin. Ja toivon, että olen sinne myöskin sillä esteettömyysmetelöinnillä onnistunut jotain jälkiä jättämään.

Haastattelija: Lämmin kiitos Anni Kyröläinen, oli todella ihanaa saada sinut ohjelmaa mukaan.

Anni Kyröläinen Kiitoksia paljon.

Haastattelija: Kiitos kun kuuntelit Kaikkien työelämä -podcastia. Podcastin on tuottanut Helsingin yliopiston urapalvelut.

[äänite päättyy]